

Хижнякова Н.О.

К.е.н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Сучасні тенденції розвитку сфери природокористування та охорони довкілля в Україні, як і в навколишньому світі, передбачають прийняття інноваційних рішень і використання технологій напрямку „прибуткова екологія” (або «зелених» технологій), які одночасно задовольняють інтереси виробників, споживачів та суспільства, тобто дозволяють отримати позитивний екологічний, економічний та соціальний ефект [1, с. 103-104; 2, с. 2].

До видів економічної діяльності, які є пріоритетними для впровадження зазначених технологій, належать, зокрема, сільське господарство, лісове господарство та розвиток екологічної інфраструктури, енергетика та енергопостачання, промисловість, поводження з

відходами, будівництво та експлуатація будівель, транспорт, водопостачання та водовідведення, рибне господарство, туризм.

Відповідно до рекомендацій фахівців ЮНЕП та провідних вітчизняних фахівців з економіки природокористування можна визначити наступні інноваційні рішення для пріоритетних видів економічної діяльності:

1) сільське господарство: ефективне використання води; широке використання органічних добрив; оптимальний обробіток ґрунту; комплексний контроль над шкідниками, обмеження використання хімічних засобів захисту рослин; розвиток органічного землеробства; вирощування енергетичних культур;

2) лісове господарство та розвиток екологічної інфраструктури: відтворення та захист лісів; збільшення лісовкритих площ; підвищення продуктивності лісів; збільшення кількості та площі об'єктів та територій природно-заповідного фонду; охорона природних ландшафтів та біологічного різноманіття;

3) енергетика та енергопостачання: заміна викопного палива відновлюваними джерелами енергії та технологіями зі зниженими викидами вуглецю; диверсифікація паливно-енергетичних ресурсів, посилення використання вітчизняних, передусім, місцевих, ресурсів; диверсифікація імпортерів паливно-енергетичних ресурсів; економія енергетичних ресурсів при виробництві енергії та енергії при енергопостачанні;

4) промисловість: зростання енергоефективності; зменшення шкідливих викидів та відходів;

5) поводження з відходами: попередження утворення відходів; повторне використання матеріалів; отримання енергії з відходів; безпечне захоронення відходів;

6) будівництво та експлуатація будівель: підвищення енергетичної ефективності нових і вже наявних будівель і споруд;

7) транспорт: використання енергоефективних видів транспорту; використання пального з низькими викидами вуглецю; перехід на більш екологічно ефективні види транспорту;

8) водопостачання та водовідведення: удосконалення систем водоочищення та водоспоживання; економія води; удосконалення технологій очищення використаної води;

9) рибне господарство: зменшення вилову риби, запобігання виснаженню її запасів; заміна суден;

10) туризм: розвиток сільського та екологічного туризму [3, с. 70].

У сільському господарстві України залишаються дуже високими рівень сільськогосподарського освоєння та рівень розораності земель. Що стосується застосування мінеральних добрив, то значною мірою зростає як частка удобреної площі, так і питомі витрати добрив. Що ж до органічних добрив, то ними удобрюється лише 2-3% посівних площ, і питомі витрати добрив знижуються навіть при врахуванні лише удобреної площі. В результаті цього спостерігаються втрати гумусу.

Що ж до органічного землеробства, то в Україні постійно зростає кількість підприємств, які вирощують органічну продукцію. Так, за останні 10 років їх кількість збільшилася від 80 до 390, а площі органічних угідь збільшилися з 260 до 422 тис. га і досягли 1% від загальної площі сільськогосподарських земель України [4, с. 46]. Таким чином, наявні значні резерви зростання, оскільки у країнах ЄС площа земель органічного землеробства вже перевищила 5% від земель сільськогосподарського призначення і продовжує збільшуватися.

Що стосується лісів, то рівень лісистості території в Україні поступово зростає. Більше від половини деревини заготовлюється при здійсненні рубок формування та оздоровлення лісів. Вихід ліквідної деревини з гектара зростає для обох основних видів рубок: як рубок головного користування, так і рубок формування та оздоровлення лісів. Відношення площі відтворення лісів до площі рубок головного користування в останні роки становило не менше від 2. Тобто, відповідно до статистичних даних, тенденції у розвитку лісового

господарства є позитивними, але тут не враховані втрати лісу при несанкціонованому використанні.

Щодо природно-заповідного фонду, то кількість заповідників та національних природних парків зростає вдвічі, а охоплення цими об'єктами досягло майже 3% від земельного фонду. При цьому площа усіх об'єктів природно-заповідного фонду становить близько 6% від земельного фонду України. За площею лідирують такі об'єкти, як заказники, національні природні парки та регіональні ландшафтні парки.

В Україні наявні значні резерви у роботі щодо розширення та удосконалення мережі природно-заповідного фонду, оскільки за європейськими стандартами мінімальна частка природно-заповідних територій має становити 18% від земельного фонду. Крім того, необхідним є створення мережі широтних та меридіанних екокоридорів [5, с. 59].

Енергетика та енергопостачання представлені виробництвом та постачанням електричної та теплової енергії, а також виробництвом та реалізацією паливно-енергетичних ресурсів.

Позитивним зрушенням у цій сфері є збільшення виробництва електроенергії гідроелектростанціями та поява альтернативних видів електростанцій (вітрових та сонячних), які є безпечними для довкілля та економічно вигідними завдяки впровадженню «зеленого» тарифу на електроенергію. Водночас встановлення вітрових та сонячних енергоустановок гальмується їх високою вартістю та недосконалістю системи оформлення необхідної документації. Про перспективність використання названих видів енергетики свідчить приклад данського острова Самсо, який повністю забезпечується електричною та тепловою енергією від вітрових установок, сонячних колекторів та спалювання брикетів з соломі і тирси [6, с. 68-69]. Важливим напрямком розвитку альтернативної енергетики варто вважати впровадження вітрових енергоустановок та сонячних колекторів невеликої потужності у вітчизняне серійне виробництво, що дозволить як отримати нові робочі місця, так і полегшити доступ до такої технології для власників, передусім, приватних будинків, а також і багатоквартирних будинків.

Перспективним також є використання органічних матеріалів у тепловій енергетиці, але варто зазначити, що при цьому має зберігатися баланс між утворенням органічних енергоносіїв та їх використанням, оскільки у протилежному випадку спостерігатиметься знищення лісів заради використання деревини як сировини для утворення теплової енергії. У зв'язку з цим дуже перспективним видається вирощування енергетичних культур.

Що стосується поводження з відходами, то позитивним є зростання коефіцієнта утилізації відходів та зменшення коефіцієнта видалення у місця неорганізованого зберігання. Також зменшилося накопичення небезпечних відходів, але наявність усіх категорій відходів у розрахунку на одиницю території збільшилася. Водночас наявні надзвичайно великі резерви щодо запобігання утворенню відходів та утилізації вже наявних відходів.

Щодо транспорту, то транспортування вантажів на далекі відстані здійснюється менш витратними та більш екологічно безпечними видами транспорту – залізничним і трубопровідним. Разом з тим, варто відмітити більш ніж подвійне зростання автопробігу при перевезенні вантажів, що свідчить, з одного боку, про повніше використання можливостей автомобільного транспорту, а з іншого боку – про зростання забруднення довкілля: повітря, ґрунтів у придорожній смузі, а також – ґрунтових вод.

Отже, автомобільний транспорт є більш мобільним та зручним, але розширення його використання призводить до зношення доріг та зростання забруднення довкілля. Таким чином, у транспортній сфері актуальним залишається розширення використання екологічно безпечного транспорту: залізничного та трубопровідного – для вантажних перевезень, – та залізничного і електротранспорту (трамвайного, тролейбусного, метрополітену) – для пасажирських перевезень. Актуальними також є влаштування автостоянок на в'їзді до міст для перехоплення автотранспорту, влаштування велосипедних доріжок всередині міст та використання електромобілів.

Негативною стороною системи водопостачання в Україні є дуже високий рівень втрат води, а позитивною – значне перевищення обсягу оборотного та повторно-последовного водопостачання над обсягом забору свіжої води. Що стосується водовідведення, то обсяг скидів забрудненої води помітно зменшився, але все ще залишається на не прийнятному з точки зору екологічної безпеки рівні. Отже, наявні значні резерви для впровадження нових технологій економії води та її очищення.

Розвиток екологічного туризму сприятиме як підвищенню екологічної культури населення, так і зростанню доходів від здійснення туристичної діяльності. Обов'язковою вимогою до його розвитку є запобігання завданню шкоди рекреаційному потенціалу та природному капіталу. Передумовою розвитку екологічного туризму в Україні є зростання кількості та площі об'єктів природно-заповідного фонду. Розвиток сільського та екологічного туризму взаємопов'язані, оскільки здійсненню піших походів, кінних та велосипедних поїздок дуже сприяє наявність неподалік місць проживання у вигляді агросадиб.

Таким чином, в Україні поступово здійснюється прийняття та впровадження інноваційних рішень, які дозволяють розвивати екологобезпечні та енергоефективні технології у різних видах економічної діяльності. Водночас, розвиток інноваційної діяльності у сфері природокористування та охорони довкілля України здійснюється досить повільними темпами і наявні значні резерви щодо удосконалення у порівнянні з розвинутими світовими державами. Для збільшення темпів інноваційного розвитку у зазначеній сфері необхідне створення організаційно-економічного механізму, який сприяв би застосуванню таких технологій на місцях, зокрема, у територіальних громадах. Це дозволить поступово побудувати екологічно орієнтоване суспільство та забезпечити сталий розвиток територій.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: монографія / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 250 с.

2. Навстречу „зелёной» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для представителей властных структур. – ЮНЕП, 2011. – 44 с.

3. Хижнякова Н.О. Проблеми та перспективи впровадження концепції «зеленої» економіки в Україні / Н.О. Хижнякова // Соціально-економічні аспекти розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ: колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. – Умань: видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. – С.59-71.

4. Шпак Г.М. Перспективи розвитку органічного виробництва в межах ОТГ / Г.М. Шпак // Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 29-30 листопада 2017 р. (Рівне-Луцьк). – Рівне: Волинські береги, 2017. – С. 46-48.

5. Герасимчук З.В. Маркетинг природно-заповідних територій: монографія / З.В. Герасимчук, Т.М. Микитин, А.Ю. Якимчук. – Луцьк: ЛНТУ, 2012. – 245 с.

6. Карпюк А.А. Енергоефективність – європейський тренд підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад / А.А. Карпюк // Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 29-30 листопада 2017 р. (Рівне-Луцьк). – Рівне: Волинські береги, 2017. – С. 68-69.